

Hydepark – 13 noiembrie 2011

Mit, gnoză, radicalism: Robert C. Tucker în românește

de Vladimir Tismăneanu

Atunci când Mircea Marian m-a invitat să scriu pe această platformă, i-am spus că o voi face cu plăcere, dar că aş prefera să mă ocup cu precădere de cărți, idei, debateri intelectuale. Mi se pare astfel extrem de importantă accentuarea marilor contribuții la interpretarea fenomenelor totalitare din secolul trecut ca și a prelungirilor lor în veacul actual.

Luni începe la Washington o conferință dedicată exact acestui subiect: Furtunile ideologice ale secolului 20 și magnetismul exercitat de totalitarism asupra unor minți strălucite, ceea ce profesorul Mark Lilla de la Columbia University (care va vorbi în deschiderea conferinței) numește tiranofilie. Voi scrie în curând despre această conferință, susținută de [ICR, Universitatea Maryland, Woodrow Wilson International Center for Scholars, Universitatea Georgetown și Ambasada României din Washington.](#)

O coincidență fericită face ca debutul conferinței să fie acompaniat în România de traducerea, la Editura Curtea Veche, în colecția "Constelații", a lucrării clasice a regretatului profesor Robert C. Tucker, ["Filosofie și mit la Karl Marx"](#).

Reiau mai jos un fragment din textul apărut în "Evenimentul zilei" în momentul dispariției în 2010 a celui care mi-a fost mentor, model și prieten. În momentul în care fundamentalisme mesianice sunt resuscitate spre a justifica noi și noi forme de violență resentimentară, cartea lui Robert C. Tucker se dovedește de o incandescență actualitate. Sunt sincer convins că acest volum ar trebui să se găsească în biblioteca oricărei persoane pentru care contează originile, dinamica, și consecințele ideilor politice.

Robert C. Tucker a fost un gigant al științelor politice, al marxologiei și sovietologiei. Antologiile sale din Marx și Lenin, cartea despre filosofie și mit la Karl Marx, studiile reunite în volumul clasic "The Soviet Political Mind", monumentalele prime două volume din biografia lui Stalin (neterminată, din păcate, dar suficient de bogată analitic și conceptual pentru a rămâne una din cele mai strălucite contribuții pe acest subiect inepuizabil), sunt repere fundamentale în gândirea politică a veacului al XX-lea. Alături de Hannah Arendt, Raymond Aron, Robert Conquest, Leonard Shapiro, Adam Ulam, Alain Besancon, Richard Pipes, Zbigniew Brzezinski, Ghiță Ionescu, Martin Malia și Robert Service, Robert C. Tucker a clădit un aparat interpretativ, riguros, nuanțat și superb documentat, ce nu lasă loc pentru iluzii privind natura esențial ilegală a sovietismului. Când noțiunea de totalitarism se află sub asediu din partea direcției revizioniste din sovietologie, Robert C. Tucker a oferit argumente imbatabile în favoarea relevanței acestui concept (recunoscând, alături de Hannah Arendt, importanța evitării viziunilor împietrite pentru care totalitarismul apărea drept un bloc imuabil). A scris o carte excepțională, "The Marxian Revolutionary Idea", unde a dezvoltat tema de-radicalizării regimurilor marxiste, anticipând cu mulți ani momentul Gorbaciov. Școala sovietologică de la Princeton, de la Stephen Cohen (azi profesor la NYU) la Stephen Kotkin, se revendica din moștenirea politologică și istoriografică a lui Robert C. Tucker. Opera lui Tucker a readus în

centrul analizei politologice conceptul de cultura politică și a luminat rolul personalității în dinamica acțiunii politice. Cărțile sale despre Stalin și stalinism au ca pandant în studiile despre Hitler și nazism lucrările monumentale ale lui Ian Kershaw.

Am fost apropiat de el, de familia sa, inclusiv de Robert English, ginerele său, azi profesor de relații internaționale la University of Southern California, autorul unei lucrări remarcabile despre intelectualii de partid din anturajul lui Gorbaciov și rolul acestora în dezintegrarea sistemului leninist. Prima carte de Robert C. Tucker, cea despre filosofie și mit la Marx, am citit-o în franceză când eram student la București. Cursul oficial de istoria marxismului, ținut de politrucul Gh. Al. Cazan, vitupera împotriva poziției lui Tucker. Apoi, la Caracas, în 1982, am citit absolut fascinat, din biblioteca Sofiei Imber și a lui Carlos Rangel, "Stalin as Revolutionary". După 1982, l-am întâlnit la diverse conferințe și simpozioane, dar m-am apropiat de Bob Tucker (mi-a cerut insistent să-i spun astfel) în 1995, la Princeton, a participat la prelegerea pe care am ținut-o despre miturile politice după comunism. Seara am fost la el acasă împreună cu Ana Seleny care preda pe-atunci la Princeton am conversat câteva ore cu el și Evghenia (Jenia), soția sa de care îl lega o iubire ce începuse la Moscova, în anii războiului. O iubire care s-a confruntat cu aparatele represive ale regimului și cu suspiciunile paranoice ale lui Stalin însuși.

Ne-am revăzut apoi de multe ori, am corespondat cu el, vorbeam adeseori la telefon. M-a sunat să mă felicite pentru recenzia mea, apărută în TLS, la cartea lui Aleksandr Iakovlev, "A Century of Violence in Soviet Russia". Poziția sa privind bolșevismul era diferită de a multor colegi, inclusiv unii amintiți mai sus (a se vedea interviul cu George Urban apărut inițial în "Encounter" și transmis la Radio Free Europe și Radio Liberty). Credea că existaseră o pluralitate de drumuri pornind de la Lenin, că Stalin nu fusese inevitabil. Dar tot el a scris despre cultura politică a bolșevismului și a demonstrat natura intrinsec antidemocratică, despotică a voluntarismului mesianic leninist. Comparat cu atâția sovietologi, nu era rusocentric. L-au interesat întotdeauna avatarele bolșevismului în Europa de Est și Centrală. A participat la un simpozion pe care l-am organizat, împreună cu Ferenc Feher, la New School for Social Research la patru decenii de la prima Rezoluție a Cominformului împotriva lui Tito și a titoismului. Era acolo și istoricul Aleksa Djilas, fiul marelui disident iugoslav Milovan Djilas, de care profesorul Tucker era legat printr-o caldă prietenie.

Generații de politologi și istorici din Vest, dar și din statele sovietizate, au fost inspirați de ideile lui Robert C. Tucker. Propriile mele contribuții sunt direct legate de viziunea sa despre stalinism și despre totalitarism în genere. Într-o scrisoare de la sfârșitul anilor 90 îmi spunea că dacă ar fi să predea din nou (era de-acum Profesor Emeritus la Princeton) ar folosi cartea mea "Reinventing Politics" drept bibliografie obligatorie. A fost cel mai frumos lucru pe care l-am auzit de la un intelectual de o asemenea statură. Mi-a făcut apoi onoarea de a scrie câteva rânduri de o mare generozitate pentru coperta cărții mele "Stalinism for All Seasons: A Political History of Romanian Communism" apărută în 2003 la University of California Press și tradusă de Cristina Petrescu și Dragoș Petrescu la Polirom (2005). A numit volumul meu "lucrarea fundamentală despre comunismul românesc, o istorie profund documentată și lesne de citit" (the definitive book on Romanian communism, a thoroughly documented and highly readable

history). Venind de la un învățat de o integritate profesională proverbială, aceste cuvinte au însemnat și înseamnă enorm pentru mine.

Robert C. Tucker a fost un prieten drag și un exemplu de devotament pentru viața spiritului. De la el, de la Ghiță Ionescu, de la Alvin Z. Rubinstein și de la Ken Jowitt am preluat accentul pe analiza ethos-ului, a matricii simbolic-emoționale proprii formațiunii politice pe care mă străduiesc să o explorez. Analiza bolșevismului de extremă dreapta din volumul al doilea al biografiei lui Stalin ("Stalin in Power: The Revolution from Above. 1928-1941") este punctul de plecare al înțelegerii fenomenului de hibridizare fascistă a comunismului care, în România, a luat forma stalinismului național.

<http://hydepark.ro/articol/articol/mit-gnoza-radicalism-robert-c-tucker-in-romaneste-142.html>